

БИБЛИОТЕКА *САВРЕМЕНА ПРОЗА*

УРЕДНИК
ДЕЈАН МИХАИЛОВИЋ

Владан Матић

ДАЛЕКА ОСТРВА
(на слово „М“)

© 2009, Просвета

Београд, 2009

Море у градовима

На месту где се некада налазио град, сада је било море. Око његових обала израсли су нови градови.

У мору су живеле немани, рибе велике као бродови искакале су из непрозирних дубина и клизале по стењу.

У мору су стајала острва од стакласте лаве која су подсећала на кровове потопљених зграда.

У мору су живели делфини, и ти делфини су сада вукли целе композиције водених возова који су превозили путнике од острва до острва, са обале на обалу.

Мартиник

Сада, док пије јутарњу кафу на тераси окренутој ка унутрашности залива, Милану Јанковићу враћају се слике из синоћњег филмског журнала, који ко зна зашто тек сада приказују у главној филмској сали на острву. Журнал приказује хаотично укрцавање Британског експедиционог корпуса на скрпљену флотилу рибарских бродића што лебде у сивим водама Северног мора.

Слике из Денкерка које је синоћ гледао мешају му се са нешто старијим сликама, у којима гледа себе, двадесетпет година млађег, како стоји на једној другој обали, и гледа неке друге бродове.

Са чуђењем констатује да никада, ни на једном филму није гледао слике тог другог укрцавања.

Пушта сада себи тај искрзани и до белила посивели филм, тако другачији од светлости која његовом ненавиклом оку, на овој тераси на којој врти сопствене успомене, већ постаје неиздржљива: на плажама подно стења гледа једну другу војску, а иза ње су планине преко којих је избила на жало. Таласи су узбуркани, море је црно, и то је у реду, зато што је зима. Бродови које види су разарачи и крстарице који ће их превести на Крф.

Онда размишља како би било занимљиво да себи, док седи на тераси, пусти један, нимало лепши и уређенији, али зато потпунији документарни филм који почиње годином његовог рођења, која је, а то сада први пут схвата са чуђењем, година рађања филма.

Тај филм који сада себи жели да пусти је један огроман документарцац испресецањем убрзаним сценама разних церемонија, огромних маса које стоје на трговима, трамваја, аутомобила, пешака, плажа, коњица у јуришу, и успореним сценама градова виђених из авиона.

У том филму слике Александрете у пролеће 1923. мешају се са сликама Марсеја и Пор Роајала, исте

ужурбане гомиле људи у кратким рукавима на блештавом сунцу пролазе истоветним еспланадама, истоветне беле четвороспратнице налазе се на свим обалама крај којих је пловио.

У том филму он је и главни јунак, и посматрач, и епизодиста који маше из другог плана.

У том филму, он је и ужурбани пролазник, и староседелац који на истој тераси испија исту кафу цео један живот.

*

Сећа се очеве куће у селу подно Београда. Сећа се хладовине у сенци ораха, сећа се оца и млађе браће и сестара док им маше из фијакера који га вози за Београд, на студије. Сећа се недељних ручкова, лети, у том истом дворишту, као филма који је гледао, и који приказује неке друге људе.

Сећа се студија богословије, које прекида када га мобилишу 1914, сећа се таласастих брегова Рађевине и тренутака тишине у јеку борби са Аустријанцима, сећа се тифуса, маршева, кршева, зиме, мора. Сећа се Крфа.

Сећа се Солуна, који им се примиче док упловљавају у луку. Сећа се фронта.

Сећа се свега онога што ће бити теме бесконачног низа комеморација у следећих двадесет година.

*

Чита новине. Размишља о Европи и о овом острву, о бестежинском стању у којем плута сво ово време које му се чини бесконачним.

Гледа другу страну залива, и сећа се једне друге обале. Сада то више није Солун, већ Марсеј.

*

У Марсеју се искрцао после пловидбе која је трајала недељу дана, по сивом и узбурканом мору.

По пробоју Солунског фронта, имао је само времена да посети оца, који се опорављао после четворогодишњег робовања у логору у Нежидеру, да загрли млађу браћу и сестре које је сад, после четворогодишњег одсуствовања гледао као странце, и да посети мајчин гроб.

Онда су му, уместо наставка богословских студија, предложили студирање права на Сорбони, по програму француске владе.

Сећа се како је, дан пре него што ће сести на ноћни воз за Париз, лутао градом који му је изгледао као да је сачињен од затворених дворишта и зграда влажних зидова, заувек уроњен у мукло ћутање средоземног поподнева.

Сећа се да се лецнуо јер је у једном тренутку замислио како цео живот проводи по марсељским двориштима и крчмама.

Онда је сео на воз и отпутовао пут севера.

*

...Па се сећао сцена из свог париског живота, и те сцене су сад биле већ готове филмске секвенце, а не само искидани кадрови.

У Паризу је бесомучно гледао филмове, у једном тренутку чинило му се да је видео све филмске записе који су икада приказани у париским биоскопима.

У Паризу је упознао своју, како је тада мислио, велику љубав, Монику Ритли, која је на студије књижевности дошла из родног Солотурна.

Заједно су возили бицикле, седели по кафеима, водили љубав данима у њеној соби док је кроз прозор продирала светлост вишеслојног париског неба. Заједно су спремали испите. Од ње је чуо за Пјера Лотија, Нервала, Шатобријана.

У Паризу се, на студијама, упознао и са Пјером Мороа, са чијом се животном путањом његова толико пута изукрштала да је та њихова заједничка путања већ постала цела једна посебна прича.

*

Као и Милан, и Пјер је био демобилисани војник. Док је Миланов отац био свештеник, Пјеров

је био власник радње за израду мапа у Деветнаестом арондисману.

Једнога дана, Пјер је за Милана израдио мапу на основу прича које је од Милана чуо о његовој домовини на југоистоку Европе.

Ова мапа само се незнатно разликовала од мапе Миланове нове домовине.

*

Када се рат завршио, Париз одређен за место на којем ће се цртати мапе послератног света, а делегације из целог света преплавиле град, свака од тих делегација носила је са собом сопствену визију свог животног простора и разлога зашто тај простор треба да се додели управо њиховом народу. Вест да у граду постоје радионице за израду мапа, које су до тада својим свеже патинираним производима снабдевале многобројне антикварнице и књижаре, убрзо је стигла до свих учесника Конференције.

Продавница мапа Пјеровог оца радила је тада даноноћно.

Милан се сада укључује у ову слику, као члан делегације Краљевине СХС. На конференцију је доспео скоро случајно. Делегацији новоформиране Краљевине СХС, коју је предводио Пашић, недостајали су дипломати најнижег ранга, који би водили записнике и сређивали архиву. Међу омладином у коју

се могло имати поверења за један тако хаотичан, а деликатан посао, неко је поменуо и Милана, који је онда уврштен као спољни члан делегације, и који је тим статусом стекао право да у свему учествује, али не и право да буде помињан у званичним документима.

*

Сада, док пије кафу на тераси с погледом на унутрашњост залива, размишља о томе како је цео живот прошао у сенци овог искривљеног почетка, те га слика сопствене каријере подсећа на слику штапа уроњеног у воду.

*

У Београд се вратио после окончаних студија у Паризу. Била је 1922. година, Београд је био престоница краљевине у којој је до јуче у оптицају било шест валута, у којој је важило неколико правних система и у којој је највећи град била Суботица, град у којем скоро нико није говорио званичним језиком нове државе. У тој краљевини, нагодба на којој је почивала држава у себи је носила неискреност која се граничила са свесном преваром, и та нагодба се маскирала митом о троједином народу који никоме није био јасан јер је говорио о заједничкој историји коју, бар у том облику, нико до тада није познавао.

Посао је нашао лако – осим париске дипломе, у Министарству иностраних дела препорука коју му је по завршетку Версајске конференције написао Пашић била је довољна да га уведе на озбиљне разговоре о будућој служби.

*

Пије кафу, гледа залив. Размишља.

Док седи у конзулату на овом заборављеном острву, почиње већ друга ратна зима.

У конзулату су њих двојица: шифрант и Милан, и обојица су тамо послати недавно.

Шифрант је стигао пар месеци пре њега, као нека врста претходнице, и свој задатак упознавања са локалним приликама испунио је ваљано.

Када су му саопштили где га упућују на службу, прво је помислио да желе да га удаље из политичког живота земље. У том животу он је играо невелику улогу пошто је у њега ушао мимо сопствене воље, али не и без накнадно откривене страсти.

Сада све чешће размишља о томе да је онај ко је одлучио да га овде пошаље заправо желео да га спасе од рата.

Југославија, додуше, још увек није у рату и, као што у рату више није ни *Нова Окситанија*, како у себи све више назива ову нову Француску са седиштем у Вишију, коју не може да дефинише, а којој припада овај архипелаг. Та нова Француска, која није више у рату, и која и даље одржава привид немењања у својим прекоморским територијама, одржава сва обележја неутралности.

За разлику од Нове Окситаније, Југославија тек треба да буде увучена у рат, а то ће се догодити, ако је веровати депешама и вестима које чита по новинама, веома скоро.

Ма колико био скептичан према гласинама којима га засипају у свим формама, неким депешама ипак се може поверовати. Тако је, на пример, пре недељу дана стигао допис којим му је наложено да отвори књигу о којој ни шифрант не зна ништа, и да у тој књизи потражи одређену реч означену бро-

јем стране и редоследом на страни, и да ту реч искористи као шифру у локалној банци.

Шифра отвара рачун, а на рачуну се, дан раније приспео, налази износ који би покрио трошкове свих амбасада на западној хемисфери у наредних пар година.

Престрављен је од оволиког поверења које му је тако нагло указано. Као и сваки пут када би се нашао пред непосредним задатком који би га избацивао из стања лебдења у неодређеној зони сивила што је за њега представљао дипломатски свет, пита се и сада, поучен сазнањима о свом првом задатку и његовој стварној сврси, шта се од њега заиста очекује, и која је скривена намера налогодавца. Плаши се да ће, као и први пут, оманути у одгонетању овог тајног задатка и да ће његов привидни успех у извршењу номиналног налога представљати заправо пораз.

Шифрант му сад изгледа као особа послата да га контролише, што је у сваком случају тачно, само што сада та контрола задобија један специфичан и злокобан облик. Замишља како шифрант нетремице мотри да ли ће са новцем побећи у оближњу Америку. Онда стрепи да можда шифрантова стварна намера није да са новцем побегне он, пошто успе да му некако измами шифру. Јер, зашто би било невероватно да је шифранту неко накнадно јавио и за књигу и за издање?

Шифру мења одмах по виђењу.

Ништа се даље не догађа.

Књига још увек лежи похрањена у његовом личном сефу у банци, новац је на рачуну. Шифрант је и даље љубазан, и даље тражи Миланово одобрење за ситна забушавања и мување по баровима.

*

Опет се сећа.

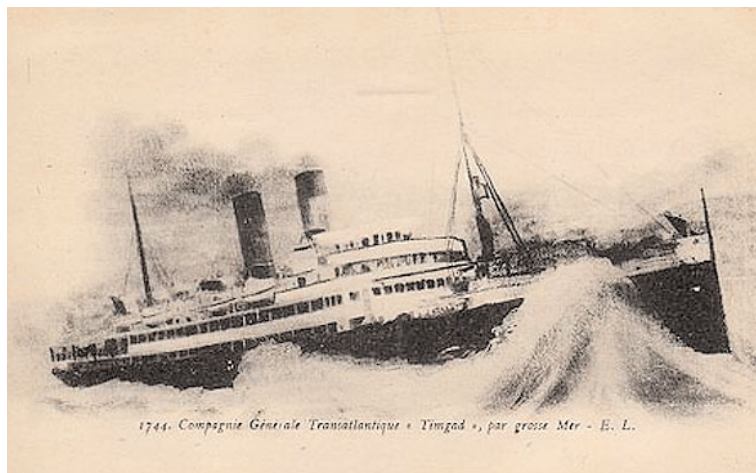
Брод „Тимгад“ *Француских медитеранских линија* на свом путовању из Марсеја за Александрету, Бејрут, Хаифу и Суец, преко Солуна, Атине и Лимасола, два дана је боравио у луци Груж.

Док је већина путника са овог невеликог путничког брода обилазила Дубровник и Конавле, малобројни путници из Краљевине СХС укрцавали су се у своје кабине.

Пратећи линију обале, са острвима која су се појављивала са десне стране брода, а чија имена је Милан памтио са мапа које је прелиставао у Паризу, пловили су до Солуна. Овде су провели следећа два дана, и наставили пут. Друге вечери саопштили су има да ће, уместо Атине, следећа постаја на путу бити Смирна.

Данима је брод пловио из Солуна. Море је било немирно, пролећни ветрови ваљали су таласе из чијих су запењених гребена с времена на време искакали делфини. Пролазили су крај обала острва којима није запамтио имена.

Било је касно пролеће 1923. године. Заменик шефа Конзуларне управе Министарства иностраних дела Краљевине СХС Драгослав Рогановић пловио је бродом за Александрету, у којој је требало да преузме седамнаесторицу српских ратних заробљеника, које су британске трупе на крају рата нашле у Месопотамији, на градњи Багдадске пруге.

У његовој пратњи путовао је и Милан Јанковић.

Путовање од Београда до Дубровника представљало је прилику да упозна ту нову земљу која је сада била његова домовина, чије је обресе памтио по линијама мапа из радње Пјеровог оца и са конференцијских столова у Версају.

Зашто је било потребно да на релативно једноставан конзуларни задатак путују чак двојица дипломата, од којих је један био неоспорно превисоког ранга за овакво послање, Милану није било јасно. Правдао је ово непотребно, како је мислио, расипање новца и снага чињеницом да су о овим мученицима и њиховом путовању писале већ све престоничке новине, те је претпоставио да Рогановић, као члан Радикалске странке, путује по налогу своје партије не би ли за њу приграбио политичке поене.

*

Отоманска империја се распадала у таласима, и талас који је кренуо са Балкана 1912, па ударио о

обале Индијског океана и Персијског залива, све више се, и у све краћим амплитудама, приближавао Анадолији. Онда је ударио у побрђа Ангоре, и излио се ка Смирни.

Путницима није било сасвим јасно коме, и у ком својству, треба да пријаве свој боравак и задатак, од кога треба да тражи помоћ у његовом обављању. Рогановић је Јанковића замолио да му по ко зна који пут ишчита Сајс-Пикоов споразум, као и текст споразума у Севру, не би ли схватио ко је, према важећим међународним споразумима, одговоран за управу у овом углу Средоземља у који путују. У свеопштем метежу који је настао после пораза грчке војске и спаљивања Смирне, једино је било извесно да је Сирија, заједно са Киликијом, дата на управу Французима, до даљњег. Према информацијама које су добили пред пут, схватили су да се заробљеници налазе у француској касарни негде у околини Хомса, на северу Сирије...

*

На броду, док плове поред малоазијске обале, од италијанских археолога који путују на ископавања по Блиском Истоку, у току вечере слуша причу о Хетитима, ратничком народу који је владао Малом Азијом и великим делом Блиског Истока, отприлике хиљаду година пре доласка старих Грка. Хетити

су живели у утврђеним градовима. Њихови владари су у тим градовима живели у цитаделама, изоловани и од својих саплеменика и од покорених народа, у међупростору између људи и богова. Били су изасланици бога грома, оличавали су принцип акције. Од њих су остале рушевине градова, неколико библиотека са клинастим писмом, и мутна претпоставка да су можда они били градитељи Троје и освајачи Египта.

(Имена ових сабеседника, и разговор који су водили, вратиће му се у сећање 1928, када у Политици прочитао кратку вест о открићу града Угарита у северној Сирији. Тада, 1928, повест о Хетитима већ је био поистоветио са једном другом повешћу – повешћу фашизма, култа брзине, акције и доминације, који је настао можда управо на основу прича његових некадашњих сапутника.)

Вечера је била бучна, пијана, и весела. Само што је, после вечере, у кабини, Милан размишљао о тој новооткривеној потреби да се улази у све дубље слојеве прошлости, да се иза историјских прича траже приче о некој још старијој повести, те да се сада у ту све дубљу прошлост, уместо слика примитиваца обучених у сирове животињске коже са тољагама у рукама, пројектују слике градова, храмова, писама, ритуала, читавих цивилизација које као да постоје у једном свету што траје напореда са нашим.

Чинило му се, као што је у једном тренутку наслутио у Паризу, да ни једном европском народу јемство хиљадугодишњег боравка на истом простору више није била довољна гаранција да ће и сутра обитавати унутар истих граница.

И као што су столове у Тријанону за време мировне конференције преправиле мапе чије територије би покриле површину неколико земаљских кугли, тако је сада отпочело једно нешто другачије такмичење, које је подсећало на послове копања мина под лагумима непријатељских утврђења. Само што су сада та утврђења представљале приче на којима је почивало право суседа да се налазе управо ту где се налазе у том тренутку.

Милану се чинило да сада свако покушава да докаже право првенства на некој одређеној територији, да је наследник некакве традиције за коју нико до тада није био чуо, која траје миленијуми-

ма, и да су сви остали који су се ту случајно за-текли заправо уљези којима се у сваком тренутку може ускратити право боравка.

Онда је сањао како у једно доба од пре четири хиљаде година путује од Дунава, кроз Анадолију, па даље на Исток. Сањао је постаје и тврђаве на путу за који је касније сазнао да се звао Пут свиле. Сретао је племена која лутају, улазио у градове, ноћивао у светлим собама налик на хотелске.

Рогановић није присуствовао вечери. Изговорио се боловима у стомаку, а Милан је то протумачио као начин да се избегне сусрет са држављанима суседне државе која је оспоравала њиховој новој домовини право на постојање.

Ујутро је сазнао да је у току ноћи Рогановић умро.

*

Пробуђен из сна, Милан је цело преподне провео сређујући формалности око Рогановићевог леша, који је пошто-пото настојао да врати у домовину. После бесконачног цењкања, у којем су били помињани поморски обичаји, морнарска сујеверја, дипломатски статус и ратна савезништва, успео је да се са капетаном нагоди да се Рогановић спакује у лимени сандук и, бар до Александрете, не баца у море. Тек када је завршио са овим мучним и изненадним преговорима, схватио је да је сада цео терет миси-

је на њему, а да он ни не зна како да о томе обавести Београд.

Изашао је на палубу. На обали се видео град. Тек кад је принео двоглед очима, приметио је да је град у рушевинама, и да се њиховом броду приближава патролни чамац на чијем прамцу се вијори турска заставица.

Официр који је изашао на палубу тражио је да види дипломатског представника СХС. Француски први официр палубе довео га је до збуњеног Милана.

Милану није било јасно зашто га траже. Није му било јасно да ли је неко у међувремену пријавио Рогановићеву смрт, па сад мора да обави формалности и са турским властима у чијим се водама брод налазио, или је у питању било нешто друго. Укрцао се у чамац размишљајући како ће, кад већ мора да излази на обалу, овај излазак искористити да пошаље телеграм о измењеним околностима путовања, и да замоли да га у Александрети неко потражи са даљим инструкцијама.

На обали их је чекао аутомобил.

Пролазили су пустим трговима, и пустим алејама. Возили су се ван града, док нису дошли до једне куће у сенци чемпреса.

У соби, која је, са столовима прекривеним мапама око којих су били нагнути турски официри, подсећала на штаб, први пут откако је сео у чамац, су му затражили документа.

Онда су га питали за писмо.

Када су схватили да он није онај кога су чекали, и да му покојни Рогановић, кога јесу чекали, није пред смрт предао никакву поруку, вратили су га на брод.

Смисао целе ове епизоде схватио је двадесет година касније, док је прегледао архиву Министарства припремајући се за један други пут.

*

У Александрети га није потражио нико.

Сада, док испија кафу, и гледа једну другу обалу, сећа се линије обале уоквирене четвороспратницама, ужурбаних гомила људи у белим кошуљама са кратким рукавима, сећа се луке, тржница, кафеа, хотела, и штаба француске армије из којег су га упутили у Хомс.

У Хомсу је, после вишечасовне возње, провео цело поподне, у игри потраге за даљим знаком боравка седамнаесторице бивших ратних заробљеника.

На крају, у касарни за коју су му рекли да је место где се налазе његови сународници, укрцали су га у војни конвој који је кренуо пут Алепа.

У Алепу је целу ноћ лутао четвртима које су се свиле подно брда на којем је стајала тврђава, и стамбеним четвртима иза којих као да је слутио некакву воду. Сећа се да никада није видео таква небеса као те ноћи.

Сећа се мириса јасмина, жамора који је допирао из башта и ресторана, и читавог низа бордела у које су улазили и из којих су излазили француски војници.

Сећа се да је сутрадан отишао до француске војне команде, и да је одједном у просторију у којој је чекао даља замајавања ушао Пјер. Носио је униформу поручника. Био је деташиран у Сирију.

Од Пјера је сазнао и да се у граду налази и Моника Ритли. Моника је путовала по Блиском Истоку скупљајући утиске за књигу коју је намеравала да објави по повратку у Француску, где се била настанила.

Целу ноћ тражио ју је по хотелима и ресторанима, била је то још једна мала потрага унутар веће, и није успео да је нађе.

Следећег јутра је, са седамнаесторицом бивших ратних заробљеника које су, уз Пјерову помоћ, нашли у оближњој Хами, отпутовао у Александрету.

Пред полазак, обишао је Рогановићев гроб на јерменском гробљу крај града.

*

Касније ће схватити да збуњеност коју је осетио када је остао сам на броду, после смрти конзула, представља иницијацију приликом уласка у зону недефинисаних односа, у мапу сивила која ће бити позорница на којој ће се одиграти његова каријера.

Неко време по повратку био је свугде радо виђен гост. Одлазио је на посао, читао и писао извештаје, полагао интерне испите, на неки начин напредовао у неодређеном свету чиновничке каријере.

Онда је, у априлу 1925, упознао знатно млађу супругу свог претпостављеног. Та млађа жена, млађа и од њега, који се сада приближавао тридесетој години, подсећала га је на Монику, и он је сада, док су проводили исцрпљујућа поподнева у њеној кући на Сењаку, замишљао да је ово надокнада за ону безуспешну потрагу у Алепу.

Када је крајем септембра исте године престала да га позива, уследиле су и непријатности у министарству, и никада није сазнао да ли је то било зато што га се заситила, и нашла новог љубавника, или је супруг нешто открио.

Било како било, у пролеће 1926, напустио је Министарство иностраних дела и запослио се у Министарству шума и руда.

У Министарство иностраних дела се вратио у пролеће 1937. године, као партијски кадар Демократске странке.

*

Чита новине. Размишља о Европи и о овом острву, о бестежинском стању у којем плута сво ово време које му се чини бесконачним.

Чини му се, док се присећа слика Европе, да ју је пред рат целу пропутовао на курирском путовању, преко Пеште и Прага до Хелсинкија.

Секвенце са путовања се мешају у један филм који накнадно монтира у сећању, без осврта на стварну хронологију и тачно именовање локација. У том филму, пење се укошеним булеваром који води до некакве катедрале. Када са падине на коју се успео погледа око себе, види један парк и жуте стамбене вишеспратнице с друге стране парка. Онда схвата да то није слика некаквог париског булевара коју је запамтио из времена студија, већ сећање на Рим.

У Прагу је упознао разнолик свет – од индустријалаца који су били спремни да, попут Бате, отварају фабрике по Југославији, до ратних ветерана који су му сада приповедали своје догодовштине из

славних епизода руског грађанског рата, када је Чешка легија држала огроман део Транссибирске железнице. Посетио је „Шкодине“ фабрике у којима су склапани тенкови, путовао је у Брно да гледа пробу нових митраљеза које је Краљевина намеравала да купи. Најпријатнији утисак, од свих људи које је на том путу срео, на њега је оставио генерал Радола Гајда. Касније, пред сам одлазак на Острво, неко му је рекао како је генерал Гајда постао вођа Народне фашистичке заједнице, и да је његов однос према немачким окупаторима у најбољу руку амбивалентан.

У Анкари слуша Ататурков шесточасовни говор, који му звучи као завештање. Овај говор, мешавина активистичке идеологија Хетита, осврта на дубоку прошлост Турака, потомака цивилизације која је на

овом тлу расла пре дванаест хиљада година, када су се њени градитељи расули по свету, и визија будућности, подсећа га на ону давну вечеру на броду који је пловио ка Смирни. У сали препознаје истог официра који га је сачекао у кући на крају алеје. Сада зна да је то генерал Исмет Инени, који ће наследити Ататурка као председник Турске.

У Букурешту се налази усред метежа, који покушава да разуме, али му то не полази за руком. Схвата да постоје страшно напети односи између Краља, војске и организације која се назива „Гарда Арханђела Михаила“. Све чешће у разговорима чује израз „кондуктор“, и одмах му је јасно да тај израз, као и свугде у Европи у том тренутку, значи „вођа“. За њега, чија је визија историјског вођства, а да тога можда сасвим није ни свестан, заправо оличење дубоког неповерења који је понео још из времена када је читао Толстоја, тај израз је само још један знак изопачености овог историјског тренутка. Јер, као што кондуктер није особа која возом управља, већ спроводи одлуку ко тим возом, и под којим условима, може да се вози, ни кондуктор није особа која седи у локомотиви историје. Ако та локомотива заиста постоји, и ако се може рећи да њоме неко заиста управља, у тренутку када је Милан размишљао о овим забавним и сликовитим поређењима та особа је могла бити Хитлер. Његов следбеник, у вагону „Румунија“, имао је сада, уз титулу кондуктора, која толико подсећа на

титулу кондуктера, и улогу сличну његовој. Он је у том вагону, који се клатарао на зачељу „европске композиције“, своју улогу тумачио као улогу процењивача ко од путника има, а ко нема права да се у њему вози ка Будућности.

Онда поново види Александрету, исту ону линију обале која се приближава док брод упловљава у луку, само то више није Александра, већ Искендерун, и више нема француске војне управе, већ је то сада Република Хатај која ће за пар дана постати део Турске Републике

*

Колико је зависти видео у погледима колега када се спремао на овај пут! Зависти, очаја, и немог прекора... Изоловао се од мочваре сажаљења у коју су га ти погледи сатеравали, свакодневним ишчитавањем свих дописа и књига који су се на било који начин бавили историјом острва. У својим помним ишчитавањима ишао је до геологије.

Питао се у ком тренутку човек један простор почиње да сматра својим домом. Почео је да се осећа као да је на том острву, које је ницало у његовој машти, живео већ годинама, сањао је пределе који су се из тачке на мапи отварао пред његовим погледом.

Мирисао је неухватљиве мирисе јутра у баштама са погледом на море. Онда се враћао читању из-

вештаја и депешама сачуваним у архиви министарства. У тим депешама нашао је извештај његовог првог и Рогановићевог последњег дипломатског путовања, и у њему сазнао да је прави циљ Рогановићеве посете била предаја писма Краља Александра Ататурку, у којем Александар предлаже услове под којима би Краљевина СХС требало да призна Ататуркову Републику, те да је његова улога била само маска која покрива прави циљ путовања.

Сећа се да је тада провео једну бесану ноћ у којој се питао, сцену по сцену, која би епизода из његовог живота могла имати исто такво, њему непознато, дубље значење и скривену сврху.

Са овом мучнином, испловио је из луке Груж пут Марсеја, где је пресео на путнички брод француских Атлантских линија који је неодољиво подсећао на *Тимгад*.

*

На острву, новопостављеног конзула Краљевине Југославије Милана Јанковића дочекује шеф полиције, пуковник Пјер Мороа, школски друг, бивши војник који је после рањавања у Друском устанку прекомандован у француску колонијалну управу.

Пјер је сада циничан, као да је извитоперена будућност њихових земаља последица неких заједничких пропуста управо њих двојице.

Када се Милан, на крају овог мучног и, како му се чини, страховито дугог сусрета већ спрема да изађе, Пјер му саопштава да на острву управо борави Моника Ритли, чувена швајцарска списатељица. Чека Миланов одговор. Милан му захваљује на пријему, и излази. Монику више ни не покушава да тражи.

*

Уљуљкан једноличним ритмом рутине, замишља да на острву седи годинама: смењују се сезоне, из Европе долазе вести које све мање може да разуме, а које делују све страшније. Туриста је мање него прошле сезоне, иако су сви хотели и даље отворени. Отворени су и сви барови, раде сви стриптиз клубови и школе скијања на води. Рибари из села у лагуни на супротној страни острва и даље одлазе у риболов и враћају се са пуним баркама.

Гледа пучину.

Шифрант посећује стриптизете из највећег бара у улици која пресеца авенију у којој се налази конзулат. Тврди да му оне саопштавају имена разних агената на острву. Милан се претвара да га ове дојаве занимају, шаље извештаје које вероватно нико више и не чита, и ако чита, у њима види само једног трута који их шаље, који се на време склонио у пријатну климу далеко од рата који долази.

Време је благо, дани су дуги, и он сада доручкује у хотелу на обали подно резиденције. Док чита новине и сркуће сокове од егзотичног воћа за које није ни чуо пре доласка овамо, гледа хидроавионе како слећу у пристаниште у заливу. Иза њих, нешто даље, бродови чекају на вез у луци.

*

Преко острва, разнолик, но махом богатији свет, међу њима разни научници и уметници, бежи из Европе.

Милан поседује неколико стотина пасоша, и стварну могућност да их по свом нахођењу издаје.

Док преговара на истој овој тераси о њиховом издавању, и покушава да изврши одабир срећника којима ће омогућити лакше добијање америчке визе, сам себе подсећа на доктора који на бојишту обавља тријажу рањеника.

Са онима којима је пасоше издао онда седи и води дуге разговоре. Са осталима скраћује сусрет на минимум.

Сећа се неких од ових саговорника.

Један математичар му објашњава теорију по којој се цео свемир, и све у њему, периодично повећава и смањује. Не може да се сети мерила по којем се то оцењује.

Један архитекта, чије познавање историје архитектуре је енциклопедијско, објашњава му како у

планове зграда уписује књиге. „Свака књига има своју зграду“, каже.

„Чиме се утврђује кореспонденција између одређеног текста и одређене зграде?“ пита га Милан. „Шта је, и како се исказује (језиком, схемом, цртежом) та заједничка структура која их спаја?“ Не може да се сети ни овог одговора.

*

Сећа се, као да сања, да је пре неколико месеци био на излету, на копну. Водич је знао пролазе до градова обраслих џунглом, знао је како да прође кроз трасу знакова на заустављеним концентричним круговима који су опасивали купасту зграду у центру главног града.

Градови су грађени по истом обрасцу, као низови концентричних кругова са брдом сунца у средини. Сваки град био је слика неког другог планетарног система. На ободима зидова биле су слике другачијег биљног и животињског света, и број кругова разликовао се од града до града.

Сећа се да је сањао, сада је уверен, ноћ пошто се вратио са овог излета, како је залутао у згради Министарства шума и руда, да је ушао на улаз који се налазио између двоја врата кроз која је иначе пролазио. На том улазу налазила се болница. На том улазу налазили су се лифтови који су водили седам спратова под земљу.

Размишља о овим просторима: Министарству, хотелу на острву, копну у залеђу.

Размишља о простору у игри памћења, како нам неке сценографије омогућавају повратак у ситуације које, ма колико удаљене, можемо да замислимо као да су се догодиле јуче. У Министарству, то је канцеларија у коју се стално враћа, између путовања, па је то онда низ канцеларија које остају за њим док напредује у служби. На острву, то је увала која гледа на копно, и хотел на другој страни који гледа на мање острво и пучину.

Замишља и један потпуно урбанизован свет, у којем су грађевине апсорбовале географију. Извор Дунава сада се налази у хотелу, као поток у холу где се пије кафа.

*

Из овог сањарења избацује га изненадна посета. Без претходне најаве, у ресторан за време доручка улази заменик начелника обавештајне службе Министарства. У том тренутку, Милану прво пада на памет да га је управо он својевремено послао овамо. Следеће што му пада на памет је да му је он и послао новац на онај шифровани рачун.

Доручкују. Разговарају, реда ради, о познаницима и стању код куће. Упадљиво, ако се изузму неутралне констатације, као да разговарају о цени какаовца

на Златној обали, не коментаришу ни приступање Југославије Тројном пакту, ни Андрићеву оставку и одлазак из Берлина. У учтивијој варијанти, коју подразумевају без икаквог стварног основа, полазе од претпоставке да су у овим стварима истомишљеници, како би могли да пређу на стварну сврху разговора. Притом обојица избегавају да је помену.

Миланов извештај следи у форми неформалног разговора. Он овлаш помиње честитке које је добио од малобројних колега на острву и примању к знању новог статуса своје земље од стране представника француских власти, јер о томе, по правилима свог посла, мора да прича.

У тону свог саговорника, све више осећа прикривену претњу повратком у домовину, која само што није ушла у рат. Овај тон приписује служби која га учи да у сваком разговору мора да се осећа могућност доношења одлуке на штету саговорника.

За Милана повратак у домовину представља следећи низ догађаја: после очекиваног брзог пораза, следи окупација. Онда долазе хапшења, а његове претходне активности сигурно су га довеле у први део списка оних који ће бити ухапшени, и ако је веровати извештајима са окупираних подручја, ликвидирани.

Стога пажљиво слуша саговорника. Схвата, мада он то нигде изричито не изговара, да треба да му преда огромну своту новца, која је ипак само део оне суме која је стигла пре пола године.

Помишља и на другу могућност. Помишља на то да му новац није послао он, да он једноставно претпоставља да је неки новац, негде, морао бити послат, и да је логично да то буде негде на острвима Нове Окситаније, те да га, по ко зна чијем налогу, сада тражи. Покушава да, распитујући се за прилике у Министарству, схвати ко би могао да буде у позадини овог захтева.

Размишља како да добије на времену, како да провери оно што му саговорник тражи пре него што пође с њим до банке. Рачуна: за слање депеше, и одговор на њу потребно је најмање шеснаест сати, због разлике у времену. Жели да га замајава обиласком острва док не добије инструкције, али му је савршено јасно да то није изводљиво.

Миланов саговорник онда изговара ону реч којом је Милан активирао рачун. Ово не одагнава Миланове сумње.

Одлазе у банку. Предаје му тражену суму. Срамота га је због сопственог кукавичлука којим га је дочекао, савест му је мирна јер је само послушао наређење претпостављеног. Срамота га је јер је задовољан тиме што је за неко време склоњен далеко од надлазећег рата.

Сећа се сада сна у којем ужива у шетњи кроз опустошено Сајмиште. Ужива у ритму сопствених корака, ужива што је сам преживео катаклизму у којој је нестао цео његов град.

*

Заменик начелника дипломатске обавештајне службе одлази нагло и без најаве, како се и појавио. Истог поподнева, стиже депеша у којој им саопштавају да је шеф обавештајне службе напустио земљу, те да се упозоравају сва дипломатска представништва да обавесте уколико се појави.

Милан сада осећа да се сви његови страхови обистинјују: и рат, и издаја. Само, у овим стварима, шта је издаја, и ко су ти којима Милан треба да се јави? Будући колаборанти, или будућа влада у избеглиштву? Које дугује лојалност? На коју ће страну, и на основу којих прорачуна о будућности, поћи његови пријатељи? Како ће се понашати његова родбина?

Шта ако је шеф службе поступао по налогу будуће избегличке владе, која ће остатке администрације и садашњег министра, чим напусте земљу, прогласити издајницима и колаборантима?

О, уопште не сумња да ће избегличка влада бити у праву, те да ће самим чином одласка избрати страну која ће на крају победити. Милана буну нешто друго: могућност да се направи грешка у тренуцима док фронтови још увек нису јасно исцртани и док се још увек не зна ко ће коју улогу играти.

Његова одлука захтева оно што је требало да буде срж његове службе, коју је изгубио у бежању у рутину примене правила током дугог низа годи-

на. Од њега се тражи да, на основу претпоставке о будућности, на основу слике, донесе одлуку сада, у тренутку док та слика о стању ствари настаје.

И Милан доноси одлуку, којом сумира све своје дотадашње искуство, сва сазнања и разочарења. Одлучује да, пошто се новац у депеши не помиње, посету једноставно прећути. Шифранту објашњава да је посета службена тајна, те да о ној не треба ништа да зна. Подсећа га на своја сопствена овлашћења, у која спада сада већ теоретска могућност да шифранта врати у земљу.

Шифранта више занима да не закасни на састанак са љубавницом.

*

Тог поподнева, последња група туриста ове сезоне долази на викенд на острво. Почину да дувају ветрови, још једна ратна зима.

Тог поподнева, пијући кафу на тераси хотела која гледа на унутрашњост залива, Милан Јанковић, конзул Краљевине Југославије на Мартинику, гледа на сат.

Тачно је пет и петнаест, петог априла хиљаду деветстотина четрдесет и прве године.

Мадагаскар

Седим у соби с погледом на луку. Соба се налази на последњем спрату зграде у последњој улици на врху града. Изнад улице је литица над заливом уз чије обоне је израстао град.

Дувају пролећни ветрови, који продиру у собу, и од којих шкрипи намештај и лупкају шалони на прозорима. Ови звуци ми прекидају ток мисли и скрећу пажњу с посла који радим. У тренуцима немира, разне слике појављују се, непозване, са маргина текста који покушавам да склопим. Онда их фиксирам на тим маргинама, и пред спавање склапам по њима приче.

Када настане потпуна тишина, подигнем поглед и загледам се кроз прозор. Видим пароброде и једрењаке са високим катаркама како полако упловљавају у залив и опрезно прилазе молу.

Година је 3535, по новом рачунању времена, а ја сам историчар једног света који се, изгледа, за последњих неколико хиљада година (*колико хиљада?* питање је које нико до сада није заиста успео да утврди) више пута (*колико пута?* друго је питање исте врсте као претходно) на сличан начин мењао.

Чује се појање из доњих улица. Пада вече, и почиње трећи дан празника *Долазак путника*.

*

Ја овде седим и пишем историју нашег света, онакву каква ми се помаља из ових докумената који леже преда мном, и из сопствених нагађања.

Ја овде седим и пишем историју света јер је то лакше него написати историју ове собе и ове зграде у којој седим. Јер ја не знам ни колико је стара ова

зграда, нити знам колико је заиста стар овај град. Шестсто година? Шест хиљада година? Двадесет шест хиљада?

Не знам ни ко је, ни када ову зграду изградио. Не знам ни ко је у овој соби пре мене живео: ни пре сто, ни пре десет година.

Око мене су предмети, које подразумевам: сто, чаша, кревет, одећа. Питам се: „Како су мојим претходницима изгледали предмети који су чинили оквир и јемство њихове свакодневнице?“

*

Ови покушаји да се удубим у простор који ме понекад непосредно окружује, када се сувише препустим, изазивају ми вртоглавице – први пут када сам се запитао: „Шта је заправо простор у којем седим?“ замислио сам којом брзином Земља јуриша око Сунца, и осетио, физички, колико се сваког тренутка од мене удаљава замишљена тачка испред мог носа, и ја са њом.

Онда сам се препао, па сам сатима гледао град, и залив, чије присуство у позадини моје собе као да сам тада први пут осетио.

Те ноћи сањао сам вртлоге, и таласе градова, људи, мора и планета што се преливају и уврћу као ужад која се утапају и растапају у некакве непрекидне симфоније.

Из ових покретних екстаза које обухватају и све што сам икада сазнао и наслућивао о свету, и све оне доживљаје и расуђивања које та сазнања и слутње прате, враћам се погледом на собу у којој привремено седим, и гледам предмете које гледам сваки дан, и чије порекло знам. Осећам своје присуство, и видим ове предмете, и све ме то збуњује.

*

Та прича коју морам да испричам, и која се једва помаља из мојих бесконачних дигресија и неоснованих претпоставки, јесте прича о последњем рату.

А ту причу не причам на основу сопствених сећања, осим ако у њих не урачунамо нагађања о томе како су могли да изгледају догађаји о којима сам читао и за које претпостављам да су се догодили. Ту причу причам на основу књига, које читам дању, и разговора са пријатељом, које водим ноћу.

Моја слика о свету на основу текстова понекад се до те мере разликује од слике света који познајем да се питам да ти текстови можда не описују не само неку другу, алегоријску раван постојања, већ да можда не описују један, у физичком смислу, сасвим другачији свет?

Често се питам: “Одакле све те слике, и сви ти написи?”

Када је благо вече, као ово које надолази, седимо на тераси, гледамо бродове, и чекамо светло светионика које најављује брзи долазак ноћи. Седимо, и он ми прича своју причу о повратку из рата.

*

Град у којем живим је наш најстарији град на континенту. Старији од њега су градови на Острву, али нико са сигурношћу више не може да покаже које је то острво са којег смо дошли.

На југу континента постоји неколико архипелага, а на скоро сваком од острва постоје рушевине некадашњих градова.

*

Постоји и један град, који се пружио поред реке, у земљи на рушевинама.

Постоји једна планина, далеко, да ја више не знам одакле је доспела у моја сећања.

На планини је дворца, иза дворца налази се град.

У светом граду има једна кућа која нестаје, постоји довратак иза којег се налази лифт који лебди.

У светом граду постоји легенда о жени која хо- да по води.

*

Мој пријатељ Радул, са којим сам некада студи- рао, и који је, пре него што се запутио у Урушалим, радио са мном у Институту, појављује се, застајку- јући, на врху степеништа на углу моје улице. Из- носим вино и сир на терасу, сечем хлеб. Пале се прва светла.

*

Наш свет настао је после катастрофе која је скоро избрисала све трагове претходног. Нико не зна шта се догодило – да ли је у питању било не- какво оружје које је замало избрисало људски род и свет претворило у дивљину; болест; или метео- рит. Нико не зна ни колико је векова, или милени- јума, прошло пре него што је свет поново почео да се изграђује.

Када се дословно поверује у сва тумачења нас- тала по приступачним документима, испада да је изградња света, и чување и постепено увођење зна- ња из претходног, извођено по плану. Мени се чини да је ово можда тачно када се говори о неком претходном циклусу историје. У нашем циклусу, све сам више уверен, није било предосећања краја, и није било плана.

Извесно је да је било истраживања, и путовања у унутрашњост Континента, и потраге за текстовима, и предметима.

И био је Путник, који се једног дана појавио у Првом граду на обали, и позвао свет на Путовање.

*

Наши преци дошли су са Острва. Садашња верзија почетка историје каже да је једног дана, једноставно, њихова веза са светом била прекинута. Острво је наставило да траје, одсечено, неколико векова, док нису ишчилела сећања на некадашња знања. Овај период стагнације био је период када су осмишљене прве институције које су омогућиле каснији препород. Тада је настала и Корпорација.

Корпорација је створена по сећању на државу са које су наши преци доспели на Острво.

*

Чујем кораке на степеништу. Скупљам хартију, и оштрим оловку. Spreмам се да наставим да бележим разговор.

*

Радул и ја сваке вечери настављамо разговор, који је почео у нашем детињству. Живели смо у једном градићу крај реке која се недалеко од овог града улива у море. Упознали смо се на састанцима обожавалаца Месеца.

На основу истоветних визија, које су нас сваке вечери пуног месеца доводиле до скривеног светилишта на обали реке, уписали смо школу.

Онда сам, у току школовања, ја наставио да сањам, а Радул није. Због тих мојих снова, у којима су се појављивале морске немани, и сећања на *Велику пловидбу*, ја сам у току студија почео да проучавам религије дивљих племена.

*

Шта је била *Велика пловидба*? Где, и када је отпочела?

Свет је напредовао, и свет је растао. Нико не зна каква је катастрофа претходила његовом уздицању. Шта је било то *Велико ћутање* у које је утонуо цео један свет? Када је, и да ли је, цео свет опустео одједном?

Одакле је поново насељен? Ко су сви ти људи, сва та племена која су на свом путу сретали наши преци?

Ко су, и одакле су, потекли наши непријатељи?

Ко зна шта је лежало у њиховим темљима?

*

Корпорација која се стара о Првом храму једи-
на поседује авионе.

Заборањена је тајна налагања и предаје горива.
Једина три преостала авиона налазе се у ханта-
ру некадашњег аеродрома недалеко од седишта кор-
порације.

Председник Корпорације, који се бира доживот-
но на ту функцију, недељу дана по избору авионом
посећује некадашње царске градове.

Резервоаре у брду чувају војници некадашње
Царске гарде.

Корпорација је мешавина некадашње админис-
трације и фабричких управа, које су се слиле и пре-
образиле у религију. Основу религије чини предање
о путнику и Месту доласка.

Градови су налик на покретна насеља сачиње-
на од вагона-станава, који се каче на огромне ком-
позиције возова што с времена на време круже кон-
тинентом.

Постоји један страховито сложен систем веза
између диспечерских центара који регулишу њихо-
ва кретања.

Морима плове пароброди, небом лете цепенлини.
Само, то није наша Корпорација, и то нису на-
ши возови, и тај Први храм није само наш.

Ноћима сањам следеће реченице: “У некој дру-
гој Историји, када су морима пловили огромни бро-
дови, који су повезивали све континенте, насељене
градовима, када се летело авионима, и када су прве
ракете полетеле у Свемир, дошла је катастрофа.
Били су ратови, било је време заборава, и чува-
ња знања у периоду општег расула и варварства.”

*

Храмом, и Светим Градом у доба када је почео
рат, управљала је Корпорација.

Свети Град Уршалаим налазио се у брдима да-
леко од морских обала, до њега се долазило кроз
травнате заравни и брда којима су лутала крда по-
дивљалих домаћих животиња која су претекла из
опште катаклизме. Непозната племена подизала су
и напуштала своја привремена станишта, ношена
нама непознатим таласима ратова, глад, и ми-
грација.

Свети Град је растао, свет се мењао, а дивља
племена су се зауставила. У унутрашњости су се
уздижали први градови.
До Светог Града се долазило путем по којем су
биле подигнуте тврђаве, а онда је, када је поново
почела да се користи пара, изграђена пруга.

Та Корпорација припада тајанственом царству из унутрашњости континента од којег видимо само трагове шина, и за чије градове, сакривене у дубинама пећина, само претпостављамо где се налазе.

А царство се шири, и полаже право на наш град, Урушалим.

И све то бележим на основу Радулових прича, из вечери у вече.

*

Ни сам не знам која је корист од овог бележења прича. Радула је рат затекао у Уршалаиму, био је мобилисан на лицу места, чим је град нападнут. Био је заробљен. Био је у заробљеничком логору. Када је мир потписан, пуштен је да се врати. Враћао се, месецима, и сада ми из вечери у вече описује тај свој повратак.

Сваке вечери прича ми о том царству подземних градова, где је био заробљен, као да га оно својим моторизованим колонама, бродовима и цепелинима није претекло на путу до куће.

*

Присећамо се детињства: постоје визионари, и постоје они који те визије спроводе. Постоје они

који сањају, и они који граде. Такав је неписани закон нашег школовања. Такав је закон Обнове.

*

Они који су, много векова пре нас, сањали чудовишта, такође су се састајали на обалама реке.

Они који су сањали чудовишта отишли су у дивљину и тамо саградили своје храмове.

Они који сањају чудовишта подарили су племенима њихове прве богове.

Тако нас уче, и у то верујемо.

*

Радул отпија гутљај вина, па каже: „Било је то једне ноћи кад сам се враћао из логора. Сањао сам, па сам се пробудио, у други сан, или визију. Поред мене је стајао анђео, и био је чудовишан, имао је шест пари крила и очи на све стране, па опет, из њега је текла само безгранична благост. Тада сам схватио да и ја имам визије.“

*

Када је све почело? Када је дошло до првог сусрета са нашим садашњим окупаторима?

Експедиције су одлазиле у дубину континента, и нису се враћале.

Једног дана, на главном тргу, у сутон, појавио се Путник

Путник је рекао: „Ово није мој свет, али би могао да буде ваш.“

Онда је сутрадан отишао.

*

Када је за њих, наше окупаторе, све почело?

Једнога дана, на улазу у град, појавио се Путник, и рекао: „Ја долазим одакле и ви, почните да тражите пут кући.“

*

Наши преци отиснули су се у дубину континента. Слушали су приче о Путнику, и тражили градове, и рушевине, које је он видео.

Онда су нашли Храм.

*

Корпорација се бавила прикупљањем знања.

Корпорација је имала *Ред извиђача*, и *Ред читача*, и *Ред проналазача*.

Корпорација је имала војску.

Корпорација је генерацијама цртала мапе.

Њени извиђачи пронашли су Пут.

Њени извиђачи пронашли су Библиотеку.

Њени извиђачи пронашли су Портал.

Корпорација је око Портала саградила Храм.

Око Храма израстао је Свети град, Нови Урша-лаим.

*

То је једна верзија. Постоји и друга:

У брду крај места на где се сваке године скупљају номадска племена, за време земљотреса указао се отвор пећине, који је до тада био затрпан стењем.

Иза отвора била су врата.

Иза врата, дворана.

У дворани, нађена је библиотека.

Библиотека је била прастара. У њој су биле књиге које су описивале свет пре *Велике пловидбе*, и пре *Великог ћутања*.

Те књиге биле су написане на листићима неког метала који не пропада.

Књиге су однете, нама на проучавање.

Те књиге смеју да виде само они који су имали визије.

*

Пећина је постала Храм.

Много генерација касније тај храм је назван
Путников дом.

Око *Путниковог дома* израстао је Свети град.

*

Свети град зове се Други Уршалаим, по граду који се помиње у књигама нађеним у Библиотеци.

Нико не зна где се налазио први Уршалаим. Можда на истом месту где и други?

Колико је времена потребно да се путеви стопе са околним пољима? Колико је векова потребно да се зграде претворе у брда? Ко их насељава у међувремену? Колико је времена потребно да ишчезну сећања на градове?

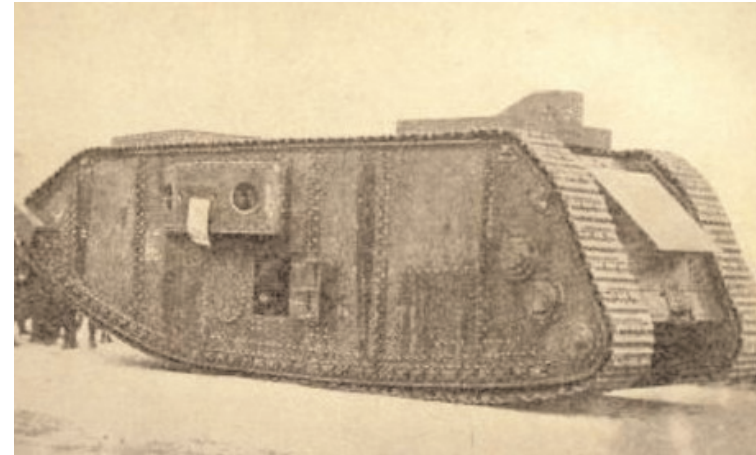
Можда су околна брда некадашње зграде првог Уршалаима?

Можда су то храмови древних божанстава која су шаманима племена која су се ту окупљала долазила у визије?

Можда су се племена због тих визија и окупљала на овом месту?

*

Радул ми прича како су се огромни парни тенкови једнога дана појавили недалеко од града.

Прича ми како је, кад је путовао ка Уршалаиму, у постаји на пола пута сreo племенску делегацију која је путовала у наш град. Делегација је путовала да управи Корпорације изложи своје притужбе. Те притужбе су биле многобројне, и тешко их је било проверити, а сводиле су се на неизлечив осећај неправде узрокован нашим присуством.

Прича ми како се, док је он са тимом археолога дању цртао околна брда а ноћу сањао град који ће испод њих откопати, у граду било све више туча, све више мржње, и увреда.

Неко им је ноћу ломио прибор. Одбијали су да их служе у крчмама. Нико више није желео да ради за њих.

Када су се појавили тенкови, тим археолога забарикадирао се у цитадели и чекао трупе које би прекинуле опсаду.

*

Битка је била кратка. Потпомогнут локалним становништвом, на чији позив је дошао да ослободи град, непријатељ је скоро без борбе заузео цитаделу.

*

Радул ми прича: „Одвели су нас до логора. Одатле су нас потрпали у вагоне који су кренули пут севера.

Воз је пролазио кроз непрегледне равнице, а онда урањао у брда и настављао пут под земљом, кроз читав низ подземних градова.“

*

Постојала је, некада, мрежа пруга која је прекривала свет. Пруге су спајале градове и луке,

пробијале се кроз планине, улазиле под земљу и израњале на неким далеким обалама.

Постојали су вијадукти, мостови, тунели. Постојали су подземни градови.

Све видљиво је нестало, оно што нису развејали ветар, покрила земља и однели људи, претворило се у рђу, и расуло.

Само што то нису биле једине пруге, и једини градови.

Постојао је, осим оног система на мапама, још један, тајни систем, систем подземних градова спојених пругама.

*

Тамо, под земљом, време је текло неким другачијим ритмовима. Тамо, под земљом, није било дана и ноћи.

Радул се сећао, а да више није знао да каже да ли је то било сећање или сан, да је дане и ноћи мерио ритмовима спавања, рада, и наставе.

Копали су угаљ. Ишли су на предавања, седели су у клупама док су им на табли цртали мапе континента, градова, и државног устројства.

Живели су у баракама.

Радулу се чинило да су те бараке поређане на некаквој падини, и да прелазак из бараке у бараку представља кретање не само кроз време, где овај

прелазак обележава дуже временске периоде, године или полугођа, већ и кретање ка некаквом статусу који би значио њихово укључење у друштво и излазак из овог потпуно омеђеног простора.

*

Једнога дана саопштили су им да је рат завршен. Потрпали су их у возове, одвели до границе и пустили на слободу.

Опustoшени градови, рушевине и празни путеви на које су успут наилазили били су знаци да је рат изгубљен.

*

Ја сам га срео једног дана у Институту, када се вратио. У општој беди успео сам да му нађем посао. То није било ништа на оном некадашњем нивоу, као што ни мој посао више није био оно што је био пре рата.

Радул више не ради у одељењу за археологију. Ја више не проучавам списе, који су склоњени када се непријатељска армија приближавала граду. Сада скицирам историју света јер више, осим оваквих импровизованих прича, и немам шта друго да склапам. И из вечери у вече са Радулом пребирам по сећању на катастрофу која нас је задесила.

Уршалаим више није наш. Он сада припада племену које га насељава, а храмови који су у њему грађени, или откопавани, сада припадају свима.

*

Сваке вечери, Радул се враћа у штаб. Сваке вечери пише извештај о томе докле је стигла потрага за списима из *Путниковог дома*.

Сваке вечери покушава да свог пријатеља наведе на исповест.

Сваке вечери излази на терасу виле и посматра град.

Сваке вечери и други бивши заробљеници, који су, као и он, прошли логоре за индоктринацију у подземним градовима, покушавају да идентификују ко још увек доживљава визије, и ко је од њих посвећен у тајну где се налазе скривени архиви.

Једино што Радул не може, а можда и не жели да призна својим господарима јесте да је оне вечери док се враћао из заробљеништва заиста срео анђела.

Маурицијус

Хиљаду бродова испловљава у истом тренутку. Хиљаду бродова подиже сидро, хиљаде једара се ра-
запињу, десетине хиљада људи стоји на палубама и
баца поглед на свој некадашњи дом. Почиње *Велика
пловидба*.

Велика пловидба траје недељама. Стотине бро-
дова нестају у бурама. Стотине бродова се губе. Сто-
тине стижу на циљ. Искрцавају се на велико остр-
во, у близини великог копна.

*

Острво са којег су дошли наши преци стога је, заправо, друго у низу.

Пре њега, они су били затечени много, много даље, усред огромног и непријатељског Океана.

*

То првобитно, и за нашу историју митско острво са којег су дошли наши преци, који су обновили свет, није било, а то признају и све наше историјске књиге, никакав центар знања, ни седиште неке високоразвијене цивилизације, никакав светионик у мору варварства.

То далеко изгубљено острво је било одмаралиште, туристичко средиште у океану. На њему су се, осим оних нужних институција које поседује свака, па и најмања држава, углавном налазили хотели, ресторани, коцкарнице и пар плантажа шећерне трске и дистилерија рума.

Ту није било ни универзитета, ни истраживачких центара, ничега.

У паници која је уследила када је настало *Велико ћутање*, скоро сви авиони напустили су острво, и никада се више нису одазвали.

*

Све што је уследило у дугим вековима припреме за *Велику пловидбу* било је дело потомака оне неколицине научника који су се ту затекли на летовању.

Понекад се питам да ли би наша историја изгледала друкчије да су наша знања потекла са митске Атлантиде, а не са Маурицијуса?

А сада се питам и како би изгледала наша историја да се оних неколико стотина бродова, изгубљених у највећем невремену у току *Велике пловидбе*, није искрцало у близини улаза у напуштене подземне градове?

А питам се и да ли је "Маурицијус" можда само друго име за "Мартиник".

Отуђеност света, или Позови "М" ради самоубиства

(белешка о *Далеким острвима*
Владана Матића)

За *dramatis locus* једне од најелегантнијих античких трагедија под називом "Филоктет", Софокле бира острво Лемнос. У тој ће се изолацији, заправо самоизолацији, одиграти приватна, дубоко у биће инкорпорирана драма грчког хероја Филоктета. Пре свега, да ли би се Робинзонијада могла одиграти у другачијој врсти изолације (јунак, из неког разлога, затворен у пентхаус дивовског солитера неке светске метрополе, на пример), да писац није самим одабиром места дешавања покренуо читав низ чулних, индивидуалних, "дивљачких" и антропоморфних асоцијација код читаоца, претварајући га у коаутора? Претварајући, тиме, класичну књижевност у модерну. Наравно, безбројни су примери у светској књижевности који потврђују идеју о острву као егзистенцијалном огледалу космоса, квинтесенцији постојања човека и стихије која га окружује. Само острво је стихија самоће и камена окружена стихијом мора и неба, и тиме нагони јунаке на посматрање света из другачије, ванцивизацијске перспективе, али и на самопосматрање.

У том смислу, Матићев роман-мозик или прозна целина *Далека острва* не би могла да се одигра на копну, дубоко у цивилизованом простору можда управо зато што јој је и намера да проговори о цивилизацији. Да, уверен сам да се ван Мартиника, Мадагаскара и Маурицијуса не би на овако деликатан начин приказала самоспознаја Милана Јанковића, главног Матићевог јунака.

У троуглу сачињеном од острва чија имена почињу на слово „М“ развија се клупко приватне драме једног осетљивог али још више уморног човека, одмотава се клупко 1923. године, најмаркантијег периода прошлог столећа. Велики рат (како су га, не знајући да предстоји још већи, називали савременици тог доба) управо је прошао, прекраја се карта света а тежиште разрешења нових политичких дилема невидљиво али неумитно прелази на просторе изван Европе – тог острва „цивилизације“. Дипломата младе краљевине, интернирац са Крфа (поново острво!) и потоњи француски ђак Милан Јанковић, долази у додир са дипломатским сплеткама и ситним финансијским малверзацијама, тривијалном шпијунирању, магловитом али сасвим сигурно тајном мисијом своје младе Краљевине на далеким острвима и беживотним телом заменика шефа конзуларне управе министарства иностраних послова Драгослава Рогановића, од кога наслеђује усуд, или удес (како би то већ дефинисао Софокле код свог *Филоктета*). Али чињеница да је реч о „дале-

ким острвима“, далеким од света и свега, а поготово од Југославије, воде Јанковића у интро/ретроспекцију. Какав то апсурдни задатак може да буде отелотворење политичких интересе једне мале краљевине са Балкана у овој даљини, укљештеној у стихије природе!?

Тако се јунак Матићевог романа полако и неумитно претвара у „атлету самопознаје“, у гимнастичара/ратника/дуелисту који у географском тоалитету, удаљен од свега схвата колико је човек, не он лично колико свака индивидуа, неопозиво удаљен од себе. И колико је свет чији је он, макар титуларно „званични“ део, у ствари незваничан. Као и постојање само које је, вероватно, опсена. Да не буде забуне, аутор не расписује *Далеким острвима* филозофски роман. Напротив, овде тезе нема а има управо онога што литературу – ма како не- или антиреалистична била – чини пријемчивом: чулних подстицаја, равних површина месечиним обасјаних бескрајних мора, урођеника и њиховог покушаја имитирања Европе и њених обичаја, путописне егзотике, шкрипе влажног песка под босим стопалима, мириса јутарње кафе на тераси елегантног тропског хотела и ексцентричног дизајна „Златног доба“.

Не, није Милан Јанковић јунак који се губи у непрегледном и непознатом простору, већ је цивилизација та која нестаје, која се топи на тропском сунцу исто онако како не побољева од змијског угриза „атлета бола“, Софоклов Филоктет, кога дру-

гови остављају на пустом Лемносу, већ читава хеленска војска у деструктивном и непотребном походу на Троју. Јанковићева Меланхолија, што је четврто острво која се помаља из дубина Пацифика, није последица слабости његовог духа, већ слабости спољашњег света... који више нема чиме да додирне и потакне дух.

Миомир Петровић

У Београду, 8. јула 2009.

Садржај

- 5 / Море у градовима
- 7 / Мартиник
- 45 / Мадагаскар
- 69 / Маурицијус

- 75 / Миомир Петровић: *Отуђеност света, или Позови „М“ ради самоубиства (Белешка о Далеким острвима Владана Матића)*

Владан Матић
ДАЛЕКА ОСТРВА

Корице Дејан Михаиловић – Графички уредник Миољуб Поповић – Издавач ИП „Просвета“ а.д., Београд
– За издавача Драган Мининчић
– Штампа КИЗ „Алтера“, Београд

ЦИП – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821 . 134 . 2(82) - 31

ISBN 978-86-6007-018-2

COBISS.SR-ID